

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Перетворення в системі освіти, викликані зміною соціального замовлення суспільства 21 століття, зумовили перегляд цілей і завдань навчання іноземних мов, що, у свою чергу, диктує необхідність удосконалення умов та змісту навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах професійної освіти. Для сучасного курсу англійської мови для спеціальних цілей провідним завданням навчання виступає набуття студентами англійської професійно-комунікативної компетенції як властивості сформованої вторинної мовної особистості. Одним з компонентів трикомпонентної структури моделі мовної особистості є лексично-особистісний [5], із чого випливає значущість ролі лексичної компетенції у складі англійської професійно-комунікативної компетенції майбутнього фахівця-економіста. Втім, досвід викладання професійно-орієнтованої мови студентам економічних спеціальностей свідчить про недостатній обсяг англійського активного вокабуляру випускників та низьку спроможність до актуалізації професійно-орієнтованої лексики у мовленні. Наявне протиріччя свідчить про актуальність проблеми оптимізації формування англійської лексичної компетенції студентів-економістів.

У Програмі з англійської мови для професійного спілкування лексична компетенція визначається як складова лінгвістичної компетенції, змістом якої є "... широкий лексичний репертуар, який включає термінологію, ідіоматичні вирази та колоквиалізми, необхідні для аудіювання, читання, усного та писемного мовлення в академічних та професійних сферах спілкування" [6, с. 98]. Проблема формування англійської лексичної компетенції під час вивчення іноземної мови для професійних цілей досліджувалась багатьма науковцями (І. М. Берман, В. Д. Борщовська, В. А. Бухбіндер, Ю. В. Гнаткевич, Г. А. Гринюк, Л. Г. Скурятівська, О. Б. Тарнопольський, В. В. Шмідт, V. F. Allen, V. M. Mascull, M. McCarthy, M. Senecal, L. White), у працях яких висвітлено психолінгвістичну природу рецептивної та репродуктивної лексичної навички, запропоновано критерії відбору лексичних одиниць, відібрано активний та пасивний словникові мінімуми фахової лексики, розроблено відповідні типи вправ.

Ефективність застосування комп'ютерних навчальних програм як засобу інтенсифікації формування іноземної компетенції визнається у низці вітчизняних і зарубіжних досліджень (В. Ф. Аїтов, Я. В. Булахова, М. Г. Євдокімова, О. В. Зайцева, О. Л. Косован, Л. І. Морська, А. І. Нелунов, С. В. Радецька, М. О. Хусаїнова, D. J. Barr, R. Blake, P. A. Brett, D. M. Chun, J. Cummins, G. Davies, T. Ellis, S. C. Herring, J. Higgins, R. E. Mayer).

Разом з тим слід зазначити, що проблема інтенсифікації формування англійської лексичної компетенції засобами комп'ютерних навчальних програм ще не набула системного висвітлення. Власне, чекає на своє вирішення проблема адаптації доробків лінгводидактики у сфері формування лексичної навички до умов комп'ютеризованого навчання англійської професійно-орієнтованої мови.

Мета статті – розробка лексичної підсистеми комп'ютерного курсу англійської мови для студентів економічних спеціальностей та визначенні її місця у методичному сценарії навчальної програми.

Поставлена ціль передбачає вирішення наступних завдань:

- визначити вимоги до лексичної підсистеми комп'ютерного курсу англійської мови;
- запропонувати серію лексичних вправ, в якій реалізовано дидактичні переваги комп'ютерної навчальної програми.

Згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, лексична компетенція розуміється як "... знання і здатність використовувати мовний словниковий запас" [2, с. 110]. Лексична компетенція спирається на вміння використання слів з доданими їм наборами синтаксичних і семантичних маркерів, супроводжуваних "... обмеженими вибором, які включають можливість формування семантично неприйнятних сполучень" [3, с. 23].

Відбір лексичного мінімуму для нефілологічного вищого навчального закладу передбачає визначення його кількісного обсягу та якісного складу і регламентується принципами відбору, висунутими О. Б. Тарнопольським [7]: семантичним принципом, принципом частотності та принципом цінності лексики для подальшої спеціалізації, а також негативними принципами виключення інтернаціональних слів і лексичних одиниць прозорої семантики. При відборі активного лексичного мінімуму доцільно обмежуватися одним із синонімів, який має найбільш широке значення, є стилістично нейтральним і поєднується з великою кількістю лексичних одиниць.

Для досягнення мети формування лексичної компетенції засобами комп'ютеризованого навчання лексична підсистема комп'ютерної навчальної програми повинна відповідати таким вимогам:

- відповідно до принципів когнітивної лінгводидактики, у процесі навчання має бути врахована мовленнєво-розумова активність користувача та забезпечена функціональна єдність граматики, лексики і семантики [1];
- організація навчального процесу повинна регламентуватися принципами когнітивно-комунікативного підходу, який є найбільш відповідним до вікових особливостей дорослих учнів і при якому свідоме засвоєння мовних явищ супроводжується комунікативним характером навчання;
- формування внутрішньої наочності за рахунок максимальної реалізації дидактичного потенціалу комп'ютерної візуалізації інформації, розвитку емоційної та понятійної структур розумової діяльності студентів;
- забезпечення користувача достатнім довідковим лексичним матеріалом;
- диференціація навчання за рахунок вправ різного рівня труднощів і опор різного рівня розгорнутості;
- інтерактивний характер навчання, який забезпечує покроковий самоконтроль користувача за правильністю своїх операцій з лексичними одиницями і попереджує закріплення помилкових дій;
- забезпечення позитивного емоційного фону комп'ютеризованого навчання в цілому за рахунок зворотних реакцій програми, дружнього інтерфейсу та ергономічності програмного продукту;
- подальша активізація матеріалу лексичної підсистеми у передтекстових, текстових та післятекстових блоках усіх розділів курсу в рамках методичного сценарію комплексно-інтегральної комп'ютерної навчальної програми, націленої на розвиток умінь усіх видів мовленнєвої діяльності.

Інтенсифікація формування англійської лексичної компетенції майбутніх економістів забезпечується двома циклами вправ авторської комплексно-інтегральної комп'ютерної навчальної програми "Multimedia English for Economists" [4]: 1) лексичними вправами текстового етапу навчання, які забезпечують семантизацію нових лексичних одиниць тематичного тексту, послідовне формування рецептивної і репродуктивної лексичної навички та активізацію лексичних одиниць у рецептивно-репродуктивних вправах різного рівня складності; 2) вправами блоку Active Vocabulary Exercises, спрямованими на засвоєння лексичних одиниць активного вокабуляру та його активізацію у розширеному спектрі типово-комунікативних ситуацій.

Перша група вправ включає: а) *рецептивні вправи*:

- в ознайомчому аудіюванні при перегляді тематичного відеокліпу з опорою на передтекстові питання і варіанти відповідей;
- у переглядовому читанні на знаходження еквівалентів слів і словосполучень;
- у семантизації нових лексичних одиниць з опорою на контекст, ілюстративну і вербальну наочність. Зворотний зв'язок – розгорнута вербальна реакція програми у вигляді прохання прочитати текст ще раз або підтвердження дії користувача у поєднанні з перефразованим вихідним висловлюванням;
- у виборі ілюстрації, відповідних лексичній одиниці;
- в угрупованні лексичних одиниць, відповідних ілюстрації;
- у виборі речень, відповідних ілюстрації. Реакція програми – розгорнута вербальна в поєднанні з ілюстрацією;
- у визначенні відповідності висловлювання змісту тексту на рівні речення;
- у визначенні відповідності запропонованих варіантів відповідей на фактичні питання до тексту інформації, що міститься в ньому;
- у відновленні логічного порядку фрагментів тексту;
- в угрупованні речень, що виражають або розвивають одну думку;

б) *рецептивно-репродуктивні вправи*:

- у співвіднесенні значення лексичних одиниць з їх перекладом рідною мовою або з ілюстраціями. Реакція програми на невірний вибір – ілюстрація з відповідним підписом;
- в угрупованні лексичних одиниць за тематичною ознакою відповідно до ілюстрації. Звернення до прихованої змішаної опори передбачає виконання додаткової вправи у співвіднесенні значення лексичних одиниць з ілюстраціями;
- у знаходженні і виправленні невірних висловлювань;
- у завершенні окремих речень з вербальною опорою, яка пропонує множинний вибір;
- у складанні плану тексту з прихованою повною вербальною опорою;
- у відновленні діалогу-зразку з опорою на фонограму;
- у трансформації речень з опорою на модель виконання і часткову вербальну опору;
- у трансформації речень зі зміною характеру причинно-наслідкового зв'язку та засобів когезії;
- у відповідях на питання до тематичного тексту;

в) (ре) продуктивні вправи:

- у написанні лексичних одиниць у вигляді списку у відповідності з комунікативним завданням з опорою на ілюстрацію і приховану змішану опору, звернення до якої робить вправу репродуктивною;
- у перекладі словосполучень англійською мовою;
- у перекладі речень англійською мовою. Реакція зворотного зв'язку на помилковий переклад – пред'явлення правильного варіанту перекладу;
- у письмовому резюмуванні змісту тексту;
- в анотуванні або реферуванні текстів;
- у написанні електронного листа, списку офісних меблів, обладнання з обґрунтуванням необхідності покупки, договору про оренду квартири, рекламного оголошення про здачу квартири, статті для рекламного проспекту, плану або звіту про робочий день, характеристики працівника та ін.;
- у створенні власних монологічних висловлювань текстового рівня на тему, близьку до змісту базового тексту.

До другої групи вправ входять такі вправи:

- у порівнянні значень речень, що ілюструють вживання лексичної одиниці в різних значеннях, з перекладом речень рідною мовою (тест множинного вибору);
- у визначенні семантичного поля лексичної одиниці шляхом виключення невірного значення;
- у співвіднесенні словосполучень ідіоматичного характеру з ілюстрацією або перекладом з прихованою вербальною опорою;
- у заповненні пропусків у реченні на диференціацію синонімів, словоформ, фразових дієслів, ідіоматичних виразів;
- у відновленні порядку слів у реченні;
- у відновленні елементів речення з опорою на переклад;
- у перифразі речень, які містять синонім оброблюваної лексичної одиниці;
- у відповідях на питання, що містять нові лексичні одиниці, з прихованою вербальною опорою, яка передбачає множинний вибір. Реакція зворотного зв'язку імітує природну реакцію співрозмовника;
- у перекладі речень англійською мовою з опорою на початкову букву кожного слова.

Вправи з активізації активного вокабуляру в розширеному спектрі типово-комунікативних ситуацій включають:

а) рецептивні вправи:

- у визначенні ступеня відповідності пропонованих варіантів відповідей на інтерпретаційні питання до основного тексту інформації. Реакція програми представляє собою розгорнуту вербальну оціночну реакцію на рівні понадфразової єдності. Вербальні реакції програми містять оціночні кліше, які служать зразком для подальшого використання;
- у завершенні речень зв'язного тексту, який резюмує базовий текст, з частковою вербальною опорою, що передбачає множинний вибір;
- у пошуковому читанні нового тексту аналогічної тематики відповідно до комунікативного завдання;
- у пошуковому читанні декількох мінітекстів, які містять формалізовану інформацію;
- у зіставленні декількох мінітекстів з супроводжуваними ілюстраціями відповідно до комунікативного завдання. Звернення до прихованої змішаної опори означає виконання додаткової рецептивної вправи на сприйняття видозмінених мінітекстів;

б) рецептивно-репродуктивні вправи:

- у завершенні речень оціночного характеру, що потребує аналізу інформації базового тексту;
- у завершенні речень, які виражають точку зору, відповідним аргументом, що потребує попереднього читання аргументів і контраргументів до кожного з оброблюваних суджень;
- у завершенні речень серії мінітекстів, яка є монологом-аргументацією, з опорою на модель виконання і мінітекст, що містить фактичну інформацію;
- у завершенні речень нового тексту аналогічної тематики зі змішаною опорою (ілюстрація і множинний вибір). Прихована змішана опора містить повний текст та ілюстрацію;
- у заповненні пропусків у тексті-переказі базового тексту з прихованою вербальною опорою, що пропонує множинний вибір;
- у заповненні пропусків у мінітексті з опорою на інформацію, отриману при пошуковому читанні декількох мінітекстів, з прихованою повною вербальною опорою;
- у заповненні пропусків на рівні нового тексту аналогічної тематики з опорою на ілюстрації як логічні компоненти тексту;
- у відповідях на запитання до мінітексту, який містить формалізовану інформацію, з прихованою повною вербальною опорою;
- у завершенні мікродіалогів, які є частиною діалогу з комп'ютерною програмою, що розгортається відповідно до реакції користувача на кожну репліку програми;
- у відновленні логічного порядку реплік діалогу з програмою, який складається з серії послідовних мікродіалогів;
- у написанні монологічного висловлювання з опорою на мікромонолог-зразок і ключові слова.

Експериментальне впровадження комплексно-інтегральної комп'ютерної навчальної програми "Multimedia English for Economists" у навчальний процес Кримського гуманітарного університету, Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського, Національної академії природоохоронного і курортного будівництва підтвердило ефективність використання мультимедійного підручника для інтенсифікації формування англійської мовної компетенції студентів. Спійкість і гнучкість сформованих лексичних навичок дозволила оптимізувати навчальну діяльність студентів на практичних заняттях, надати їй характеру інтерактивної мовленнєвої взаємодії.

Висновки. Лексична підсистема розробленої комп'ютерної навчальної програми є ефективним засобом формування англійської мовної компетенції майбутніх економістів. Ефективність формування лексичної компетенції в межах розробленого методичного сценарію програми забезпечується: функціональною єдністю граматики, лексики і семантики; збалансованим співвідношенням свідомого засвоєння мовного і мовленнєвого матеріалу і комунікативної орієнтованості навчального процесу; прискоренням формування внутрішньої наочності за рахунок максимальної реалізації дидактичного потенціалу комп'ютерної візуалізації інформації; розвитком емоційної та понятійної структур розумової діяльності студентів; достатньою довідковою лексичною матеріалу; диференціацією навчання за рахунок різноманітних вправ та опор; інтерактивним характером навчання; покроковим самоконтролем за правильністю операцій з лексичним матеріалом; позитивним емоційним фоном комп'ютери-зованого навчання; активізацією матеріалу лексичної підсистеми у передтекстових, текстових та післятекстових блоках усіх розділів курсу в рамках методичного сценарію комп'ютерної навчальної програми.

Перспективним шляхом подальшого дослідження проблеми є вивчення можливостей застосування комплексно-інтегральної навчальної комп'ютерної програми в умовах дистанційної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Борщовецька В. Д.* Лексичний мінімум для студентів третього року навчання економічних спеціальностей ВНЗ / В. Д. Борщовецька // *Інозем. мови.* – 2007. – № 2. – С. 52–53.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. *Залевская А. А.* Слово в лексиконе человека: психолингвистическое исследование: моногр. / Александра Александровна Залевская. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. – 206 с.
4. *Каменский А. И., Каменская И. Б.* Мультимедийный учебник английского языка для экономистов "Multimedia English for Economists" [Электронный ресурс]. – V. 1.02. – Евпатория: ИНЭМ, 2006. – 524 MB.
5. *Караулов Ю. Н.* Русский язык и личность: моногр. / Юрий Николаевич Караулов. – 6-е изд. – Москва: URSS: ЛКИ, 2007. – 261 с.: схем.
6. Програма з англійської мови для професійного спілкування / English for specific purposes (ESP) National Curriculum for Universities / кол. авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуснок, В. О. Іванішена та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
7. *Тарнопольский О. Б.* Работа с пассивной лексикой в неязыковом вузе / О. Б. Тарнопольский // *Иностр. языки в высшей школе: сб.* – М.: Высш. шк., 1981. – Вып. 16. – С. 48–54.

РЕЗЮМЕ

Подано до редакції 16.06.2010

У статті сформульовані вимоги до лексичної підсистеми комп'ютерного курсу англійської мови для студентів економічних спеціальностей і запропонована серія інтерактивних вправ з формування англійської мовної компетенції та активізації набутого активного вокабуляру в мовленнєвій діяльності.

Ключові слова: Лексична компетенція, лексична навичка, комплексно-інтегральна комп'ютерна навчальна програма, інтерактивні лексичні вправи.

А. И. Каменский
ФОРМИРОВАНИЕ АНГЛИЙСКОЙ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ СРЕДСТВАМИ КОМПЬЮТЕРНОЙ ОБУЧАЮЩЕЙ ПРОГРАММЫ

РЕЗЮМЕ

В статье сформулированы требования к лексической подсистеме компьютерного курса английского языка для студентов экономических специальностей и предложена серия интерактивных лексических упражнений по формированию лексического навыка и активизации активного вокабуляра в речевой деятельности.

Ключевые слова: лексическая компетенция, лексический навык, комплексно-интегральная компьютерная обучающая программа, интерактивные упражнения.

A. I. Kamensky

FORMING THE ENGLISH LANGUAGE LEXICAL COMPETENCE OF STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALTIES VIA COMPUTER TEACHING PROGRAM

SUMMARY

The article determines some main requirements for lexical subsystem of computer course for future economists in the process of ESP teaching, and suggests a series of interactive lexical activities for forming lexical skills and active vocabulary in speech activity.

Keywords: lexical competence, lexical skill, the complex integral computer teaching program, interactive activities.
